

Людмила ФЕДОРЯКА
Вікторія РЕВЕНКО

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ПАНДЕМІЇ В РОМАНІ ТОМАСА НЕША «НЕВДАЛИЙ МАНДРІВНИК»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія
Випуск 1(47)
УДК 821.111.09Неш

DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).114–123.

Федоряка Л., Ревенко В. Художня репрезентація пандемії в романі Томаса Неша «Невдалий мандрівник»; кількість бібліографічних джерел – 32; мова українська.

Анотація. На літературній орбіті пізнього англійського Ренесансу постать Томаса Неша (1567–1601?) займає особливе місце. На відміну від творчих побратимів, він спробував себе у всіх відомих тоді видах художнього письменства: його перу належить із десятків різножанрових творів. Деякі жанри були ним особливо шановані – передусім, памфлет, який справедливо назвати його професійною домінантою. У декількох різновидах цих викривальних творів Нешеві вдалося сповна реалізувати свої сатиричні погляди, завдяки яким він зажив слави «англійського Ювенала». Унікальне художнє досягнення Неша полягає в тому, що абсолютно всі його твори просякнуті сатиричними інтенціями, спрямованими на соціальні проблеми і моральні вади представників пізноренесансного суспільства. Окремо варто говорити про те, що Неш є автором першого елізаветинського «novel» «Невдалий мандрівник» («The Unfortunate Traveller» 1593), який постає сатиричною мозаїкою тогочасного європейського життя. Серед багатьох злободенних тем, порушених автором у цьому творі, слід виділити інтерпретацію теми пандемії. Пильну увагу читачів Неш привертає до відомої на початку XVI ст. англійської «пітної хвороби». Різномічне зображення епідемії (симптоми, вияв, перебіг, лікувальна практика) дозволило Нешеві створити доволі цілісну картину цього медичного феномену. Варто припустити, що ключовою причиною появи таких «медикоподібних» описів у романі є авторське переконання в тому, що вони спроможні допомогти його сучасникам усвідомити специфіку минулої трагедії і з урахуванням досвіду попередників сприяти подоланню нинішньої пандемії (роман був написаний під час епідемії «чорної смерті» в Лондоні); а читачам наступних поколінь – бути інтелектуально і морально підготовленими до нових спалахів. З точки зору літературознавчої специфіки романні фрагменти на пандемійну тематику можна характеризувати як белетризовані історичні оповідки, адже домінуючий складник історичної хроніки модифікується за рахунок описовості, діалогічності і риторики.

Ключові слова: Т. Неш, роман «Невдалий мандрівник», пандемія, чума, «англійський піт», белетризована історична оповідка.

Постановка проблеми. Усі відомі людській цивілізації великі епідемії виступають спустошливим суспільним лихом і моральним викликом, що назавжди залишає слід у житті держави і окремої особистості. Під згубним впливом тифу, іспанки, холери, які в першу чергу були медичною трагедією, опинялися усі суспільні сфери. Перебудова системи охорони здоров'я, розвиток наукових досліджень у медичній царині, значні зміни в економічній і демографічній ситуації – це ще не повний перелік наслідків будь-якої масштабної епідемії. Загалом, життя після пандемії вже ніколи не повертається в те русло, яким текло раніше, і закономірно, що ті, хто її пережив, підсвідомо завжди ділитимуть власний життєпис на «до» і «після» біди.

Пандемія для творчих людей – подвійний виклик, адже вона може не лише кардинально повернути плин життя, але і реформувати творчий процес. Не можна стверджувати, що епідемія «чорної смерті» в Англії 1592–1594 рр. розділила життя тогочасного письменника Т. Неша на до і після, але що змінила філософію земного буття і творчі орієнтири – це безсумнівно. Томас Неш (1567–1601?) – талановитий пізноренесансний літератор, автор першого в елізаветинській літературі «novel» «Невдалий мандрівник», один із найрозумніших серед «university wits», якого колеги по цеху називали «англійським Ювеналом» за гострий критичний розум, яким і була зумовлена поява основного кредо

письменника – сатиричного. Саме тому широкому літературному загалу він відомий як письменник-сатирик, автор чималої кількості різножанрових творів, у яких однаково голосно звучить його засуджувальний сміх.

Аналіз останніх досліджень. Серед сучасної літературної спільноти, яка активно долучилася до вивчення творчої спадщини Томаса Неша у XIX і XX ст., за ним міцно закріпився стереотип «автора одного роману» – «Невдалого мандрівника», якому і присвячена більшість досліджень, виконаних як зарубіжними, так і вітчизняними фахівцями (Л.П. Привалова [Привалова 1996], Л.Д. Федоряка [Федоряка 2009], Н.І. Власенко [Власенко 2015], Е.А. Baker [Baker 1929], F. Bowers [Bowers 1941], Н. Brett-Smith [Brett-Smith 1920], W.R. Davis [Davis 1969], B. Ernle [Ernle 1927], R.G. Howarth [Howarth 1956], J.J. Jusserand [Jusserand 1890], D. Kaula D. [Kaula1966], A. Kettle [Kettle 1951], G.Ph. Krapp [Krapp 1963], R.A. Lanham [Lanham 1956], A.C. Latham [Latham 1958], M. Lawlis [Lawlis 1956], D. Margolies [Margolies 1985], S.D. Neill Neill 1951], M. Shlauch [Shlauch 1963], J.B. Stean [Stean 1985], M. Suzuki [Suzuki 1981]).

Окрім «... Мандрівника», цей літератор написав репрезентативну серію памфлетних творів, вивченню яких присвятили свої наукові пошуки зарубіжні і вітчизняні літературознавці (G Hibbard [Hibbard 1962], S.S. Hilliard [Hilliard 1989],

G. Saintsbury [Saintsbury 1984], J.B. Stean [Stean 1985], S. Wells [Wells 1964], Л.Д. Федоряка [Федоряка 2009]. Як бачимо, про памфлети і роман Неша вже написана чимала кількість зарубіжних і вітчизняних досліджень, тож внесок цього письменника у формування сатиричної і романічної традиції елізаветинської доби наразі встановлено.

У контексті подій, пов'язаних із COVID-19, важливо з'ясувати, як відбувався перебіг пандемії минулого, аби усвідомити накопичений попередниками різнобічний досвід і скористатися ним для вирішення сучасної соціально-медичної проблеми. У цьому плані цінними є пандемійні епізоди зі згаданого роману «Невдалий мандрівник», які ще жодного разу не потрапляли в поле зору дослідників. Якби не нинішня епідемія коронавірусу, нешезнавці, можливо б, і не звернули уваги на те, яку роль зіграла пізньоренесансна лондонська чума у творчості цього письменника, і не сфокусувалися б на особливостях реалізації теми пандемії в його романі. Тож **метою** нашої розвідки є встановлення художніх особливостей та актуальності так званого пандемійного дискурсу Томаса Неша. З'ясуємо також, **що і як** постає об'єктом авторського зображення у пандемійних епізодах.

Методи і методика дослідження. Методика роботи має комплексний міждисциплінарний характер. На кожному етапі написання розвідки були використані різні методи. Особливої значущості було надано аналітичному, синтетичному і культурно-історичному методам. До аналізу тексту були долучені тестологічний, стилістичний і біографічний, порівняльно-історичний та інтерпретаційний методи дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дещо парадоксально, але у випадку з Нешем варто говорити про так званий «зворотний бік» чуми, адже лише в розрізі того медичного колапсу його талант засяяв новими гранями. Також лише у контексті сучасної пандемії літературознавці розглянули творчість Неша під кутом зору, який ніколи раніше не потрапляв під їхнє «збільшувальне скло». Результат виявився неочікуваним, але напрочуд цікавим і необхідним з точки зору перспективної літературозначої аналітики: було з'ясовано, що свої найкращі твори Неш написав під час пандемії. Мова, в першу чергу, йде про те, що саме карантинним періодом у елізаветинській Англії датовані блискучі зразки памфлетного жанру «Пірс Безгрошовий» («Pierce Penniless», 1592), «Плач Христа над Єрусалимом» («Christ's Tears over Jerusalem», 1593) та «Нічні жахи» («Terrors of the Night», 1593), а також поема «Вибір коханок» («The Choice of Valentines», 1593), уже згаданий роман «Невдалий мандрівник» 1593 р. і п'єса «Останнє бажання і заповіт Саммера» («Summer's Last Will and Testament», 1592 р.) По-новому в коронавірусному розрізі зазвучали декілька Нешевих віршів актуальної медичної тематики, які суттєво збагачують художню структуру цієї п'єси і аналіз яких дозволяє зробити важливі літературознавчі висновки.

Перед тим, як їх оприлюднити, представимо невелику історико-біографічну довідку. Дуже час-

то доля Томаса Неша значною мірою залежала від соціокультурної ситуації. Так трапилося і навесні 1592 р., коли кількість летальних випадків від чуми перейшла допустимі межі і в елізаветинській Англії було оголошено локдаун. Постановки театральних видовищ і відвідини театрів, які вважалися тоді основною світською розвагою, були призупинені, а тому театральним акторам і представникам красного письменства довелося виїхати зі столиці на невизначений час. Т. Неш знайшов прихисток у передмісті Лондона Кройдоні, у садибі архієпископа Вітгіфта. Вважалося, що на околицях міста, в радіусі більше семи миль, чума вирувала не так люто, як у столиці, тому там він не лише спокійно для здоров'я проводив час, але і мав комфортні умови для творчості. З огляду на повний перелік і роки написання творів, можна говорити про те, що Неш там перебував близько двох років, аж до зняття карантину і відкриття столичних театрів у 1594 р. Склалося так, що після повернення в Лондон його кар'єра пішла на спад, за останні сім років йому вдалося написати всього три твори, у столиці знову довелося вступати у різні суперечки, потрапити у немилість до влади, потім рятуватися втечею до східної Англії, в Ярмут, де приблизно в 1601 р. згадки про нього зникають. Наразі існує версія, що саме там Неша і наздогнала чума, яка за декілька років встигла перекопитися з центру країни на її схід. Вагомим доказом на захист цього припущення є епітафія на могилі письменника: «Чума, яка, очевидно й сама б упала за мертво, якби Неш за життя писав чорнилом слова по команді, відібрала в нього непідкупні подвійні удари і загасила його життєве полум'я за наказом самого Всевишнього» [Stean 1985, p. 19].

Тож напрашується висновок про те, що для Т. Неша пандемія стала своєрідною цілющою вакциною, що допомогла вберегтися від зараження на відстані від осередку хвороби і реалізувати літературні плани. Глибоке знання творчого шляху Неша породжує навіть сумніви з приводу того, чи зміг би він так само плідно попрацювати в столиці, як це вдалося зробити у Кройдоні? З іншого боку, чума виявилася для нього справжнім фатумом, адже підкосила якщо не в центральній Англії, так недалеко від його малої батьківщини (Неш народився у Лоустофті, що, як і Ярмут, розташований на сході країни). Так чи інакше, але беззаперечним є факт, що «чорна смерть» відіграла особливу роль у житті і творчості цього літератора, – визначила тематичні і жанрові пріоритети, із зовсім неочікуваного боку (як тоді, так і зараз) розкрила його талант, але й забрала життя.

Першим кройдонським твором Т. Неша є п'єса «Останнє бажання і заповіт Саммера». Ключовою темою нетипового для тих часів театрального видовища для приватної сцени були проводи Літа і підведення підсумків роботи за теплий період року. Але завуальовано Неш дає зрозуміти, що це прощання з літом, якого в їхньому житті ще не траплялося, – літом страшної епідемії, тому воно вже не може бути звичайним. Свої роздуми з цього приводу Неш вкладає у віршовані твори, які роз-

міщує у драматичному тексті. Ці три поезії, в яких автор висловлює своє бачення «чорної смерті», за концептуально-естетичними вимірами є чи не найцікавішими з-поміж інших жанрових компонентів аналізованого твору.

Перший вірш, що має назву «Справжнє літнє розчарування» («Fair Summer Droops»), ще не просякнутий тотальною безнадією, а демонструє лише моральне виснаження людей від невизначеності, паніку від постійного страху підхопити хворобу, жаль з приводу зіпсованого «нелондонського» літа, – у ньому домінує емоція «розчарування». У другому вірші емоційне тло змінюється. Він є справжнім шедевром Неша-поета і англійської елизаветинської поезії загалом, тому найчастіше потрапляв до тематичних антологій, витримав кілька прекрасних перекладів. «Літанія під час чуми» («Litany in Time of Plague») містить декілька актуальних концептів. Неш розповідає про масштаби пандемії і про те, що вона не обирає своїх жертв (не милує ні королівських осіб, ні лікарів, ні простих людей, ані творчих, ані освічених, ані героїв), косить усіх без винятку і від неї не можна врятуватися. Рефрен «Я захворів, я помираю, Господи, врятуй нас», яким закінчуються всі шість строф, свідчить про соціальне емоційне напруження від неможливості порятунку і психологічну фрустрацію населення – як автора, так і всіх, хто потрапив у подібну ситуацію. У третьому вірші, який названо «Пісня» («Song»), ліричний герой перебуває у відвертому відчаї, але все-таки сподівається, що, якщо не до кінця осені, то, принаймні, до кінця року хвороба скінчиться.

Усі вірші, як бачимо, насичені подібними емоціями (відчуття паніки, шоку, катастрофи і невизначеності майбутнього), але внутрішній стан оповідача неоднорідний – від вірша до вірша наростає відчуття безнадії, а найголовніше – чіткіше проступає страх захворіти і померти. Ці рядки, написані поетом-початківцем, є значущими з точки зору художньої вартості та ідейного змісту. Т. Неш у них створює образ «чорної смерті» і чітко передає психоемоційний стан людей, яким долею випало бачити страждання близьких, перехворіти самим, втратити рідних. Неш, який серед лондонських читачів уже був добре знаним сатириком, у пандемійних віршах повністю змінив звичний для себе стиль висловлювання думок: у них немає жодного слова засудження, а звучить лише співчуття, хвилювання за долю своїх співвітчизників і всієї країни. Підкреслимо, що епідемія чуми – чи не єдиний аспект у творчості Неша, з приводу якого він *не сміється і не критикує*, а, навпаки, відтворює естетику людського жаху перед невиліковною хворобою і смертю.

Через півроку після «...Бажання» Т. Неш написав твір, у якому вдруге звернувся до опису епідемії. Мова йде про роман «Невдалиї мандрівник», який, зважаючи на дату завершення, 1593 р., був написаний зразу після п'єси в обійсті архієпископа, і в якому, як і в драмі, у зображенні пандемії Т. Неш не виголошує гнівних тирад, а демонструє емпатичний настрій. У цьому романі Неш вдається до художньої репрезентації пандемії двічі: у прозо-

вому форматі він більш випукло і рельєфно, ніж у поетичному, зміг відтворити перебіг пандемії чуми в Італії і «підниці» в Англії.

У згаданому романі розповідається про подорож Джека Вілтона, пажа короля Генріха VIII, по країнах ренесансної Європи. Прозовим продовженням віршованих роздумів на актуальну суспільну і медичну тему є враження Джека від побаченої в Італії епідемії чуми: «Так трапилось, що те літо було нестерпно жарким, і там лютувала така страшна чума, про яку ще ніхто не чув. ... За дев'ять місяців у місті померло від неї сто тисяч людей. Відкрийте хроніку Ланквета і знайдете підтвердження цьому. Понюхайте отруєний букетик квітів і поверніть носа до будинку, де хворіли на чуму, – і цього достатньо. ... Днями й ночами візниця тільки те й робили, що їздили по вулицях і гукали «Є ще мертві? Є ще на поховання?» І багато разів із одного будинку вивозили цілі вози. Одна могила була для семи чоловік, одне ліжко було вівтарем для цілих сімей. ... Деякі помирили за їжею, інші зверталися до лікарів за допомогою для своїх друзів. Я бачив, як до будинку, де я жив, служниця принесла своєму панові бульйону, а сама померла, перш ніж пан півмиски з'їв» [Неш 2002, с. 65].

Пандемія «чорної смерті», свідком якої паж став у Римі, описана дуже лаконічно – вона вкладається в один абзац. Цей доволі короткий опис не лише вражає читачку уяву правдивим історичним матеріалом, але й спонукає до літературознавчих роздумів. Епізод про італійську чуму витрачений у дусі, що притаманний авторіві-оповідачу, – він стилізований під невимушену розмову з майбутнім пересічним читачем. Через це документальні факти і подробиці, які можна помітити у процитованому уривку, Неш або доповнює своїми коментарями і прикладами, або ж просто переповідає своїми словами. Така форма усного викладу є для нього кращою, адже надає інформації бажаного достовірного і переконливого звучання, а також сприяє демонстрації його власної візії, допомагає розширити географічні уявлення про пандемію, глобалізувати рецепцію невиліковної хвороби.

Про правдоподібність і окремі жанрові риси процитованого текстового епізоду свідчить невелика автентична деталь. Мається на увазі авторська апелія до Томаса Ланквета (1521-1545) – англійського хроніста, який почав перекладати «Хроніку» німецького історика Джона Каріона, де було зібрано історію розвитку багатьох європейських країн від Різдва Христового і до початку XVI ст., але він не встиг завершити (замість нього цю справу закінчив Томас Купер у 1565 р.). Ймовірно, що Неш, який під час написання свого роману послуговувався матеріалом англійських хронік (зокрема, працями В. Кемдена та В. Слейдена), був знайомий і з цим твором і покликався на його дані у розповіді про італійську чуму.

Цікавішими, на наш погляд, є епізоди роману, в яких автор вустами Джека Вілтона розповідає про іншу пандемію, що мала вузьку медичну локалізацію, – його Батьківщину. Об'єднані цією темою тек-

стові фрагменти можна структурувати так: 1) вияв і перебіг хвороби; 2) наслідки; 3) роль лікарів під час пандемії. Якщо чума, що на час написання роману в Англії була частою гостею, а тому й відомою і доволі вивченою, то ця хвороба в медичних довідниках із тих пір і до нині залишається загадковою і неідентифікованою, такою, що в сучасному світі, на щастя, не знає повторень. Такі епітети і водночас ознаки зазвичай характеризують так звану англійську пітницю. Кращому розумінню романних фрагментів нам допоможе історичний екскурс.

У Європі XV–XVI ст. хвилями прокотилася незнана раніше епідемія, яка згодом отримала назву «англійська пітна гарячка» або просто «англійський піт». Така назва була спровокована тим, що перший випадок був зафіксований в Англії, а характерним симптомом було потовиділення. Спалахи її відбувалися між 1485 р. і 1551 р. і пройшли у п'ять хвиль. Перший раз хворобу виявили в той час, коли майбутній король Англії Генріх Тюдор висадився на березі Уельсу після переможної битви, і, вважається, що вже тоді частина його війська була інфікована, бо на суші через певний час незрозуміла хвороба почала виявлятися. Після коронації Генріха VII піт почав розповсюджуватися серед місцевого населення, і за перший місяць правління нового короля померло кілька тисяч людей. Через роки, в 1507 р., вона прийшла в Лондон, у 1517 р. – в Кале, згодом накрила Кембридж і Оксфорд, у 1528 р. знову повернулася в столицю, а звідти охопила всю країну. За менше, ніж сто років існування, вона викосила 95% англійського населення. Уже Генріх VIII змушений був переїжджати з місця на місце по країні, аби не заразитися. До речі, тогочасні англійці знайшли зв'язок між пітницею та коронацією: вони вбачали епідемію поганою прикметою сходження на трон.

Для досвідчених англійців, які до того часу вже витримали декілька чумних навал, страшною «нова» хвороба була ще й тому, що не було встановлено збудників та визначено засобів боротьби з нею. Найбільше розмов серед населення точилося про різні симптоми і вияви пітниці, яку порівнювали з чумою і в першу чергу намагалися встановити спільні ознаки з надією застосувати ті засоби, якими вже протидіяли морові. У порівнянні з останнім, початок захворювання на пітницю як для епідемії був блискавичним: вона спалахувала за кілька годин і за два тижні сходила нанівець, але перебіг, на відміну від чумного, був дуже болісним. У хворого стрімко піднімалася температура, виникало запоморочення, головний біль, згодом ломота у шийі, ногах і по всьому тілу, далі хворий відчував надмірну спрагу, гарячку, до цих симптомів додавалася тахікардія, марення, а також сильна сонливість, і вважалося навіть, що, коли людина під час хвороби засне, то вже не прокинеться. Лікарі були одностайні в тому, що той, хто пережив першу «пітну» добу, ще має слабкі шанси на одужання.

На відміну від тієї ж чуми, природа якої вже була добре відома, пітна хвороба не супроводжувалася висипаннями або виразками на шкірі. Пітниця

мала декілька загадкових ознак, пояснити які лікарі були абсолютно неспроможні. По-перше, специфічним проявом був смердючий запах з рота, який потім поширювався на все тіло хворого, – це був вонючий піт розміром із пшонину. Незрозумілим було також те, що вона не поширювалася на дітей та літніх людей, а найчастіше страждали чоловіки середнього віку. Дивним був і той факт, що вона вражала представників аристократії, на загал молодих людей, схильних до проведення вільного часу в тавернах і розважальних закладах, тоді як на бідняків небезпека заразитися очікувала рідше. Найстрашнішим було те, що після одужання не вироблявся імунітет і при рецидиві людина могла померти.

Для сучасних культурологів, літературознавців і фахівців медичної сфери невичерпним джерелом інформації про пітницю слугують різні тогочасні твори та свідчення очевидців. Так, англійський гуманіст Томас Мор згадував, що епідемія 1528 р. була страшнішою за меч, порівнював боротьбу з нею з боєм на полі битви і доходив висновку, що у справжньому бою легше. Його співвітчизник, філософ Френсіс Бекон порівнював пітницю з чумою, але відмічав, що вони різняться за зовнішніми симптомами, і що пітниця більшою мірою вражає життєво необхідні внутрішні органи, – так учений намагався зрозуміти причини миттєвих і масових смертей. Хроністи і історики (зокрема, Дж. Гардінг та Полідор Вергілій) писали, що нещасні хворі голими бігали по лондонських вулицях, аби врятуватися від гарячки і поту, спали на ліжках без білизни, щоб було прохолодніше від дощок, але всі зусилля були марними, бо лише одна хвора людина із ста уникала пітної смерті. За спостереженнями інших сучасників, ті, кому вдалося не захворіти, страждали від страху більше, ніж від самої хвороби, і цей страх був виправданим, адже людина могла підкопити інфекцію від уже зараженої у проміжку між обідом та вечерею, а надвечір померти. Збереглися також свідчення про те, що ускладненням після пітниці була навіть втрата слуху.

Про тісний взаємозв'язок пітниці з королівською кров'ю теж написано багато. Були розмови, що старший брат Генріха VIII, принц Артур, помер саме від пітниці у 15 років, вірогідно теж, що під час наймасштабнішої англійської хвилі 1528 р. на піт перехворіла і його дружина Анна Болейн. У цей рік пітниця забрала тисячі людей не лише на острові, але й на континенті (перекинулася у Польщу, у Литовське і Московське князівства, Швецію і Норвегію). Її останній страшний спалах був у 1551 р., відтоді у англійців, очевидно, все ж виробився імунітет і вона залишила їх у спокої.

Феномен «англійського поту» надихнув придворного англійського лікаря Джона Кайюса на написання монографії «До питання про проблему пітної хвороби в Англії» («Account of the Sweating Sickness in England»), яка є чи не найавторитетнішим джерелом фахової інформації для сучасних дослідників історії медицини. Дж. Кайюс навчався медицині в Падуї, а практикував при дворі трьох англійських вінценосних осіб – Марії, Єлизавети

і Едварда VI. За життя він став свідком чотирьох епідемій і вперше здійснив комплексне дослідження цієї унікальної англійської хвороби. До слова, це він уперше порівняв її з чумою, і за його спостереженнями, їх об'єднувала висока смертність, але вирізняла тривалість клінічного періоду.

Але навіть Дж. Кайюс не зміг дійти висновку щодо причин виникнення і збудників англійського поту. Висувалися різні гіпотези, зокрема, щодо шкідливих речовин у атмосфері, укусів вошей, кліщів, бруду; припускали, що пітницю могла спричинити сибірська язва, пташиний грип (бо впродовж трьох «пітних» років, 1527–1529 рр., приміром, спостерігалася висока смертність птахів); що вона може бути різновидом тифу чи грипу, наслідком ботулізму та харчових розладів тощо. Втім, етимологія англійського поту не встановлена й досі, адже з середини XVI ст. на щастя для англійців він не повторювався, тож, враховуючи названі можливі збудники, є переконання, що в наш час повернення такої хвороби неможливе. Закономірно, що ця унікальна хвороба й величезна кількість смертей справили враження на її творчих очевидців, тому згадки про неї зустрічаються у художніх творах, одним з яких і є аналізований роман Т. Неша «Невдалий мандрівник».

Жахливу «the sweating sickness», яка могла призвести до летального випадку швидше, ніж чума, Джек Вілтон описує так: «Це була епідемія пітної хвороби, яка, якщо її підхопити, то не треба було вже ніякого зігріву. ... Вона була схожа на венеричну, тому й була свого роду пеклом, бо той, хто заразився, ніколи її не позбудеться. ... В ту пору я бачив одну літню жінку, у якої було три підборіддя, вона витирала їх по черзі, одне за одним, а вони наче ставали водою, і в неї вже не залишилося й рота, а лише верхня тріщина. Згадайте, як у травні або в літню спеку ми кладемо масло в воду, бо боїмося, щоб воно не розтало, – так і тоді були люди, які з великою радістю зволожували одяг у воді, як роблять фарбувальники, і ховались по колодязях від неможливого сонця» [Неш 2002, с. 21]. Для формування необхідної читацької рецепції автор підсилює опис деталями вияву й перебігу хвороби. Джек додає, що «для товстих людей було смерті подібним пройтися хоча б п'ять миль від двору», а також шокований тим, що «одна сім'я повністю вимерла, навіть дитина не врятувалась; а в них дома лежав замкнений у шафі ірландський килимок, і ніхто не хотів класти його собі на ліжко, але вони й без нього лягли спати й не проснулись» [Неш 2002, с. 22].

Процитовані фрагменти цікаві не лише читачам, а й дослідникам. Першим цікаво дізнатися про подробиці пандемії зі слів її свідка, а у фахівців вдумливе прочитання викликає два запитання: про яку саме пандемію пітної хвороби говорить Неш і як жанрово ідентифікувати ці епізоди, враховуючи і без того еклектичну природу роману, в якому вони розміщені. Також інтерес викликає авторська організація нарративу і хронотопу в цих епізодах.

Дія роману відбувається в першій половині XVI ст., Джек подорожує Європою більше 20 ро-

ків – з 1513 по 1535 рр. Тож можна припустити, що Неш описує епідемію 1528 р., яка, як уже зазначалося, була найпотужнішою серед решти англійських. Коли врахувати, що країною вона котилася в кілька хвиль, і що Джек змушений був «накивати п'ятами з Англії» [Неш 2002, с. 21] саме через неї, то можна говорити і про 1517 р.

Подібна часова невизначеність, якою, вочевидь, характеризується історичний аспект роману Т. Неша, стосується і епізодів чумної хвороби в Італії, про які йшлося раніше. У цій країні «чорна смерть» (до речі, саме з Італії бере початок цей перифраз) вирувала 1348 р., 1462 р., 1495 р. та 1506 р., а в період між 1516 та 1535 рр., коли туди заїжджав Джек, достовірних доказів про неї і немає.

З'ясувати ситуацію допоможе покликання на «хроніку Ланквета». Знову справедливим є припущення, що Неш був добре знайомий із матеріалами зазначеної хроніки, запозичив із неї відомості статистичного характеру, але водночас немає впевненості в тому, що ним збережено час подій. Цілком імовірно, що мова йде про одну з італійських епідемій чуми в XIV–XV ст., що охопила декілька міст у роки, зазначені вище. Тож, можливо, автор умисне нашаровує часові пласти, зміщуючи хронологію реальних історичних подій, бо в той час (приміром, 1506 р.) Джек Вілтон ще не подорожував і не міг бути її свідком. Щодо величезної кількості померлих (сто тисяч), то найбільш прийнятною в цьому контексті є покликання на чуму 1462 р.

Найпевніше, Неш просто *переповів, переказав* своїми словами прочитане у Ланквета, але з метою формування потрібної читацької рецепції не лише стилізував документальні факти під розмову з простим читачем, але і змістив у художньому часі реальні терміни «чорної смерті». Аргументами на захист цього висновку є авторська риторика, удаване співавторство з читачем, притаманна живому спілкуванню експресивність і тропіка, які Неш застосовує, щоб читач *повірів* у достовірність побаченого Джеком. Тож ці фрагменти можна назвати *белетризованими історичними оповідками*.

У цьому плані Неш виступає абсолютним новатором, адже залучення подібних розповідей до романного художнього полотна зустрічалося тоді нечасто, попри те, що самі хроніки були дуже популярні, а фактографічну інформацію на загал застосовували у творах інших жанрів (зокрема, В. Шекспір плідно працював з «Хроніками» Р. Голіншеда у процесі написання власних історичних хронік). Цей факт демонструє Нешеву обізнаність, начитаність, зацікавленість історією своєї країни, а в у контексті розвитку елизаветинської історіографії дає зрозуміти Нешеве ставлення до минувшини. Разом із відомими тогочасними антикварами Е. Голлом і Р. Голіншедом автор роману «Невдалий мандрівник» у межах тогочасної історіографічної традиції тяжіє до апологетично-інтерпретаційної течії, яку вирізняє «потяг до белетризації оповіді, що виявляється в оригінальному поєднанні нарративної, описової та діалогічної стихій, у широкому використанні багатого арсеналу риторики...» [Торкут 2000, с. 28].

а також переінакшування історичних фактів для досягнення мистецького задуму. До написання історичної белетристики рівня Т. Мора, К. Марло, Т. Лоджа та В. Шекспіра Т. Неш не доріс, але розміщення в лоні роману таких історичних оповідок свідчить про багатомірність елізаветинського «novel», стрімкий розвиток історіографічної літератури і значний вплив історичного матеріалу на формування fiction структури, а також про бажання автора саме так долучитися до репрезентації історичного минулого своєї країни.

Щодо витоків появи в романі епізодів про англійський піт, то джерела, які теж піддалися авторській белетризації, також точно не встановлені. Однак із урахуванням того, які хроніки Т. Неш використав для написання всього роману, варто припустити, що відомості про *обидві* пандемії були запозичені Нешем із якоїсь однієї хроніки – уже згаданої праці Ланквета або Кемдена. Говорити про те, що Неш вичитав її у якомусь сучасному часописі, підстав немає, адже інформація про пітницю в 90-х рр. XVI ст. не була надто актуальною, аби з'явитися «на перших шпальтах». Тож, думається, за свій перший карантинний рік (з літа 1592 р. і до завершення «...Мандрівника» влітку 1593 р.) Неш усвідомив масштаби медичного колапсу і прагнув розібратися у специфіці попередніх епідемій у своїй та сусідній країнах шляхом заглиблення у матеріали історичних хронік, які могли б дати відповідь на питання, яким чином досвід боротьби з минулими епідеміями допоможе подолати чуму.

Пандемійні епізоди, що корінням сягають тогочасних хронік, демонструють автора роману з декількох сторін: як людину зі свідомою громадською позицією і як талановитого письменника-наратора, оскільки доступні «живою» мовою історичні ремінісценції мають спроможність стимулювати осмислене читачке бачення витоків пандемії, повернути увагу до її нечуваних розмірів та невідворотних демографічних наслідків. Більше того, нам видається справедливою і думка про те, що Неш проектує описи пітниці на пандемію чуми, закликає сучасників докласти внутрішніх зусиль і зібратися у нерівному бою з мором, до терпіння, стійкості і віри у скрутних ситуаціях, загалом, письменник радить рівнятися на попередників, які змогли витримати численні пітні удари. У цьому – справжня цінність подібних епізодів як для звичайних, так і фахових читачів. Географічна точність і, особливо, історична правда, здається, хвилювали Т. Неша значно менше.

Іншим моментом, який не залишив його байдужим, була діяльність лікарів під час пандемії. Автор роману наголошує на тому, що їм було не менш складно, ніж пацієнтам, бо вони виявилися невідготуваними, а тому безпомічними надати хворим первинну допомогу. Найчастіше лікарі приписували інфікованим перебування в теплі і пиття «сердечних ліків». Своє розчарування лікарською безпорадністю Неш висловлює в наступному фрагменті: «Лікарі в цьому випадку зі своїми рослинними ліками були звичайними людьми і не знали, що

робити. Священники звикли називати Галена божественним, але зараз він втратив на землі всю повагу. Гіппократ міг би стати в нагоді творцям альманаху, але не зміг би нічого сказати про цю хворобу, бо людина швидче спіймає піт і житиме з ним до кінця, ніж вилікує цю напасть за допомогою якогось безсилового зілля. Парацельс із його настроєм збирача корисних копалин не міг би сказати більше, ніж «Боже, поможи йому». Вміння лікувати шкодило лікареві ж – в ньому самому було більше хвороби, ніж знань, як її позбутися» [Неш 2002, с. 22].

Як бачимо, апеляції до відомих лікарів відзеркалюють переконання Неша в тому, що навіть такі майстри своєї справи не зарядили б сьогодні в пошуках ліків від пітниці, тому що їхні трав'яні рецепти були б абсолютно неприйнятними.

З гіркою іронією між рядків цього абзацу автор заковдує гостру соціальну проблему, вирішення якої в Англії тривало від середньовіччя декілька сторіч поспіль. Мова йде про рівень медицини – медичної освіти, лікарської кваліфікації, виготовлення ефективних препаратів тощо. Варто зазначити, що виникнення і поширення пітниці і чуми, які в певний період одночасно косили англійське населення, повна нездатність зупинити їхній смертний хід по країні були зумовлені саме низьким тогочасним рівнем медичної науки, в якій панувала «примітивно-релігійна методологія пізнання», бо вона являла собою «сплав теологічних забобонів і маніпуляцій» [Ерман 2020]. Лікували згадані хвороби молитвами, кровоспусканням, сушеними травами, магнітами і магічними заклинаннями. Через це і англійська пітниця, і чума змінили ставлення суспільства до таких професій, як лікар і аптекар. За свідченнями очевидців, на початку пандемії їхніми послугами користувалися активно, а потім попит почав спадати, адже призначення не допомагали. Більше того, були випадки, коли лікарі, усвідомивши, що хвороба невиліковна, боялися навіть заходити в будинки, в яких їх чекали за викликом, – у страху заразитися самим. Як тут не згадати про виникнення в Італії так званого «чумного лікаря», який носив спеціальний захисний шолом і плащ, бо римські лікарі вважали, що змащений воском довгий одяг і захисні окуляри, рукавички й ароматичні пахощі у дзьобоподібній масці врятують від невідомої хвороби принаймні людину, яка має рятувати інших. Чого вартим в цьому контексті є також і «рецепт», написаний Галеном для перемоги над смертоносною епідемією: «Швидко залишай хворе місце, біжи якнайдалі і якомога довше не повертайся».

«Сміхом крізь сльози» просякнуті і ті рядки роману, в яких Т. Неш пише і про тих представників суспільства, для яких страшна пітниця стала часом соціального росту і процвітання. «Мулярі задарма брали волосся, щоб домішати у своє вапно, і рукавичники, що набивали ним свої лекала, бо на голові людям воно було непотрібне; ця хвороба голила чоловічі голови й бороди швидше, ніж будь-який перукар. От якби штани з волосся були тоді в моді, який прекрасний період був би у кравців! А ще їм було вигідно тому, що вони, кравці, шили найтон-

ший і найкоротший одяг. І шевці, треба сказати, в той час піднялися гарно і зробили своє ремесло дуже поважним, ... бо хто ж тоді не хотів, щоб його камзол був укороченим до талії, так само, як і сорочка, щоб у ній прохолодніше було» [Неш 2002, с. 22]. З іншого боку, хутровики і сукнарі, приміром, які мали працювати в умовах теплової обробки матеріалу, під дією гарячого пару від кастрюль, могли «підхопити хворобу від убитої худоби і кролячої шкіри – вони помирали швидше, ніж під час мору» [Неш 2002, с. 21].

Розмову про пандемію Т. Неш завершує твердженням про те, що «життя людини було тоді вартим безрукавки» і «щасливими були лише віслоки», адже «більшість блаженних людей, що залишилися живі, подумали, що Бог був би справедливим до них, якби перетворив їх на цапів, бо цапи дихають не лише носами й ротами, а й вухами також» [Неш 2002, с. 23].

Аналітичне прочитання пандемійних уривків із роману «Невдалий мандрівник» Томаса Неша дозволяє зробити певні висновки. Авторська художня інтерпретація пітници і чуми не претендує на абсолютне дотримання хронологічної та історичної правди, бо ключова мета автора в іншому – зобразити масштаби і специфічну природу хвороби, і зробити це в максимально зрозумілому стилі, під неформальний діалог із людиною з простого середовища, якій треба простими словами замість складних медичних термінів розповісти про суспільну катастрофу. Така авторська місія проливає світло на жанрову природу пандемійних епізодів. Тематично фрагменти про чуму в Італії та пітницу в Англії дуже нагадують хроніку, але Неш розхитує її жанрові канони, оскільки історичні факти обростають власними коментарями і прикладами, переінакцями і неспівпадіннями, що репрезентовані у вигляді розмови з потенційним читачем. Як результат – в межах роману хроніка зазнає белетризації. Унаслідок такого нарративного експерименту ці фрагменти дуже нагадують розповіді про епідемію чуми в Італії з роману Дж. Бокаччо «Декамерон». Вартим уваги є висновок про те, що і сучасному читачеві розповіді про хвороби, що вирували п'ять століть тому, видаються абсолютно зрозумілими саме завдяки такій нарративній структурі і численним прикладам, а медикоподібні відомості про англійську гарячку яскраві, точні й легкі для сприйняття і відтворення. Про «англійський піт», до речі, нинішнім читачам відомо набагато менше, ніж про чуму, і однією з причин такого незнання є те, що, на відміну від чуми, не в багатьох художніх творах того часного періоду вона знайшла відображення (зокрема, згадки містяться ще у комедії В. Шекспіра «Міра за міру» 1604 р., в якій драматург описував головні людські біди, серед яких називав і «хворобу», – в оригіналі «a sweat»).

Висновки. Представлені у статті відомості біографічного характеру і літературні факти постають аргументом на захист тези про те, що творчість Томаса Неша лише виграла від запровадження в Лондоні карантинних обмежень і переїзду письмен-

ника до передмістя. Як показує його подальша доля, тільки така ситуація надала йому навдивовижу рідкісну можливість працювати, не боячись бумерангу від можновладців. Дворічний період пандемії виявився найпродуктивнішим у творчості цього літератора, тому що після повернення він написав усього три твори, у 1597 р. знову був змушений залишити Лондон і повернутися у столицю вже не зміг. Пандемія «подарувала» Нешеві незрівнянну нагоду не лише не поставити на паузу творчий процес, не лише писати, а писати багато і виявити себе в різних творчих іпостасях – поетом, драматургом та творцем великого роману, а також відшліфувати відмінну в кожному з названих жанрів стилістику письма. Він використав час прагматично – не підхопив інфекцію і реалізував свій творчий потенціал сповна. Можна сказати, що перша зустріч письменника з пандемією пішла йому на користь, тож його випадок є прикладом того, як карантин може перетворитися на благодатний період, спроможний жити наснагою і надихати на творчі злети.

Художнє висвітлення пандемії знайшло місце у різножанрових творах Т. Неша – у віршах із п'єси «Останнє бажання і заповіт Саммера» та в епізодах із роману «Невдалий мандрівник», написаних відповідно у 1592 р. і 1593 р. Цінними ці уривки постають не лише завдяки своїй «фотографічності» подій англійського минулого, а й через те, що висвітлюють деякі аспекти творчої діяльності письменника. Так, Неш, який був добре знаний передусім як памфлетист, віршами – перший раз у першому драматичному творі – повністю зарекомендував себе володарем ще одного таланту. У порівнянні з віршами, в романі автор репрезентує не лише емоційне сприйняття пандемії, але й, залишаючись пристрасним, додає більше фактуальної інформації, що стимульована більш раціональною візією проблеми. Попри недбале ставлення до історичної правди та вільне поводження з часом, у пандемійних епізодах роману Нешеві вдалося намалювати чорнобарвну, але правдиву й виразну картину обидвох епідемій доволі лаконічно, проте чітко й рельєфно відобразити їхню істинну природу й трагічну естетику людського сприйняття. Творчим досягненням Неша варто назвати і залучення подібних епізодів до романного та драматургічного простору вперше серед своїх колег по перу. І вірші, і пандемійні історії, безсумнівно, мають право на самостійне життя – в цьому полягає і їхня художня унікальність, і позачасові просвітницько-застережувальні імперативи їхнього творця. Про них стало відомо лише в наш час, коли за нинішніх соціальних обставин творча спадщина Т. Неша була перечитана під зазначеним кутом зору.

Ситуація з сучасним коронавірусом демонструє, що через чотири століття після англійського Відродження проблеми в медичній царині залишаються незмінними. Як і ті, що котилися Європою XV–XVI ст., епідемія XXI ст. застала людей зненацька, а тому «оголила» чимало проблем у системі охорони здоров'я: бракувало знань, засобів і досвіду, щоб швидко і оперативно зреагувати на новий професійний виклик. Саме ці чинники викликали

величезну кількість летальних випадків, яким влада і медицина нездатні були своєчасно запобігти. Незважаючи на те, що пандемія коронавірусу спіткала високорозвинене суспільство, слід прислухатися до думки американського вченого Грема Мені з Інституту історії медицини в Університеті Джона Гопкінса про те, що люди минулих століть були краще підготовлені до спалахів періодичних інфекцій, адже тоді вони набагато частіше поширювалися по світу.

Епідемії, описані елізаветинським літератором Т. Нешем, сьогодні вже не існують, тож є надія, що ковід, як англійський піт, також закінчиться і більше не повернеться. Пандемійний наратив цього письменника, який не залишився осторонь великої суспільної трагедії і чи не єдиний серед елізаветинських *men-of-letters під час пандемії писав і про пандемію*, є застереженням і нашим сучасникам, яких спіткала

не менш небезпечна хвороба, ніж випала на долю ренесансних людей. Воно в тому, аби бути ментально свідомими існування суспільного лиха з метою його запобігання, профілактики і оперативного усунення; бути психологічно налаштованими, аби стійко реагувати і переживати фізичні випробування, триматися разом у ситуаціях на межі життя й смерті, йти на допомогу і співчувати чужому горю. Воно є посланням «людям у білих халатах» – бути професійно обізнаними, аби вчасно надавати фахову відсіч смертоносній епідемії, постійно розвивати медичну галузь, аби з вірою в успіх знайти чарівну вакцину і перемогти хворобу назавжди. А також порадою справжнім патріотам своєї країни – шанувати історію і долучати накопичений попередниками досвід, адже без цих складників колективної пам'яті виграє у кожній наступній пандемії буде занадто складно.

Література

1. Власенко Н.І. Проблеми генези англійського роману Відродження: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04. Дніпропетровськ, 2015. 24 с.
2. Ерман Г. Чума, холера, «іспанка»: як великі пандемії змінювали світ. URL: <https://angliya.com/2020/03/25/epidemii-istoriya/> (дата звернення: 1.04.2022).
3. Неш Т. Невдалий мандрівник, або Життя Джека Вілтона / пер. з англ. Л.Д. Федоряка, Кривий Ріг, 2002. 95 с.
4. Привалова Л.П. Актуальные аспекты изучения английского романа Позднего Возрождения. Днепропетровск: Изд-во ДГУ, 1996. 64 с.
5. Торкут Н.М. Генезис, поетика і жанрова система англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми і література «факту»): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.04. Київ, 2000. 36 с.
6. Федоряка Л.Д. Творчі пошуки Томаса Неша-сатирика в культурному контексті англійського Ренесансу: дис. ... канд. філол. наук.: 10.01.04. Запоріжжя, 2009. 238 с.
7. Щербина В. Чому учат нас епідемії прошлых веков. URL: <https://angliya.com/2020/03/25/epidemii-istoriya/> (дата звернення: 1.04.2022).
8. Baker E.A. The History of the English Novel: in 10 vol. London: Witherby, 1929. V. 2: The Elizabethan Age and After. 1929. 305 p.
9. Bowers F. Thomas Nashe and the Picaresque Novel. Humanistic Studies of John Calvin Metcalf / ed. F. Bowers. Charlottesville: University of Virginia, 1941. P. 12–27.
10. Brett-Smith H. Introduction. Nash Th. The Unfortunate Traveller / [ed. by H. Brett-Smith]. Oxford: Oxford Clarendon Press, 1920. P. IX–XV.
11. Davis W.R. Idea and Act in Elizabethan Fiction. Princeton: Princeton Univ. Press, 1969. 301 p.
12. Ernle B. The Light Reading of Our Ancestors: Chapters on the Growth of the English Novel. London: Oxford University Press, 1927. 154 p.
13. Hibbard G. Thomas Nashe. A Critical Introduction. London: Routledge and Kegan Paul, 1962. 262 p.
14. Hilliard S.S. The Singularity of Thomas Nash. Lincoln: University of Nebraska Press, 1989. P. 121–168.
15. Howarth R.G. Two Elizabethan writers of fiction. Th. Nashe and Th. Delony / ed. R.G. Howarth. Cape town: University of Cape Town, 1956. 31 p.
16. Jusserand J.J. The English Novel in the time of Shakespeare. London: Benn, 1890. P. 287–327.
17. Kaula D. The Low Style in Nashe's "The Unfortunate Traveller". *Studies in English Literature*. 1966. №4. P. 43–57.
18. Kettle A. An Introduction to the English Novel: in II vol. London: Harper & Low, 1951. Vol. 1. 189 p.
19. Krapp G.Ph. The Rice of English Literature Prose. New York: Frederick Ungar Publishing, 1963. 551 p.
20. Lamson R. Renaissance England. Poetry and Prose from the Reformation to the Restoration. New York: W.W. Norton Co, 1956. 1123 p.
21. Lanham R.A. Tom Nash and Jack Wilton: Personality as a Structure in "The Unfortunate Traveler". *Studies in Short Fiction*. 1967. №3 P. 201–216.
22. Latham A.C. Satire on Literary Themes and Modes in Nashe's "Unfortunate Traveller". *English Studies*. 1948. №1. P. 85–100.
23. Lawlis M. Thomas Nash. *Elizabethan Prose Fiction* / ed. by M. Lawlis. New York, 1967. P. 435–441.
24. Leggat A. Artistic Coherence in "The Unfortunate Traveler". *Studies in English Literature*. 1974. № 14. P. 31–46.
25. Margolies D. Novel and Society in Elizabethan England. London: Croomhelm, 1985. 387 p.

26. Neills.D. A Short History of the English Novel. Extension Lectures. N.Y. – Melburne – Sydney: Cape Town, 1951. 340 p.
27. Saintsbury G. Notes. *Shorter novels: Elizabethans*. Dutton:New York, 1984. P. V–XVI.
28. Salzman P. English Prose Fiction 1558-1700.Oxford: Clarendon Press, 1986. 360 p.
29. Schlauch M. Antecedents of the English novel (1400-1600). London:Oxford University Press, 1963. 264 p.
30. Stean J.B. Introduction. Nash Th. *The Unfortunate Traveller and other Works* / ed. by J.B. Stean.London, 1985. P. 13–44.
31. Suzuki M. Signiorie over the Pages: The Crisis of Authority in Nashe's «The Unfortunate Traveller»*Studies in Literature*. 1981. №1. P. 348–371.
32. Wells S. Thomas Nash. *Thomas Nash (selected works)* /ed. by S. Wells. London, 1964. P. 3–29.

References

- 1.Vlasenko N.I. (2015) Problemy henezy anhliiskoho romanu Vidrozhennia [Problems of the genesis of the English Renaissance novel]: PhD the author's abstract:10.01.04. Dnipropetrovsk. 24 s. [in Ukrainian].
- 2.Erman H. Chuma, kholera, «ispanka»: yak velyki pandemii zminiuvaly svit [Plague, cholera, «Spanishflu»: how big pandemics changed the world.].URL: <https://angliya.com/2020/03/25/epidemii-istoriya/> (accessed on: 1.04.2022).[in Ukrainian].
- 3.Nash T.(2002) The Unfortunate Traveller or Jack Vilton's Life (translated from English by L.Fedoriaka). Kryvyi Rih, 2002. 95 p.[in Ukrainian].
- 4.Privalova L.P.(1996) Aktualnye aspekty izucheniia angliiskogo romana Pozdnego Vozrozhdeniia [Current Aspects of the Study of the English Novel of the Late Renaissance]. Dnepropetrovsk: Izd-vo DGU. 64 p. [in Russian].
- 5.Torkut N.M.(2000) Henezys, poetyka i zhanrova systema anhliiskoi prozy piznogo Renesansu (mili epichni formy i literatura «faktu») [Genesis, poetics and genre system of English prose of the late Renaissance (small epic forms and literature of «fact»): PhD the author's abstract:10.01.04. Kyiv. 36s. [in Ukrainian].
- 6.Fedoriaka L.D. (2009) Tvorchy poshuky Tomasa Nеща-satiryka v kulturnomu konteksti anhliiskoho Renesansu [Creative searches of Thomas Nash-satirist in the cultural context of the English Renaissance]: PhD thesis: 10.01.04 Zaporizhzhia. 238s. [in Ukrainian].
7. Shcherbyna V. Chemu uchat nas epidemii proshlyh vekov URL: <https://angliya.com/2020/03/25/epidemii-istoriya/>(дата звернення: 1.04.2022) [in Ukrainian].
8. Baker E.A. (1929) The History of the English Novel: in 10 vol. London: Witherby. V. 2:The Elizabethan Age and After. 305 p. [in English].
9. Bowers F. (1941) Thomas Nashe and the Picaresque Novel. Humanistic Studies of John Calvin Metcalf / ed.F. Bowers. Charlottesville:University of Virginia. P. 12–27 [in English].
10. Brett-Smith H. (1920) Introduction. Nash Th. The Unfortunate Traveller / [ed. by H. Brett-Smith]. Oxford: Oxford Clarendon Press. P. IX–XV [in English].
11. Davis W.R. (1969) Idea and Act in Elizabethan Fiction.Princeton: Princeton Univ. Press. 301 p. [in English].
12. Ernle B. (1927) The Light Reading of Our Ancestors: Chapters on the Growth of the English Novel. London :Oxford University Press.154 p. [in English].
13. Hibbard G. (1962) Thomas Nashe. A Critical Introduction. London: Routledge and Kegan Paul. 262 p. [in English].
14. Hilliard S.S. (1989) The Singularity of Thomas Nash. Lincoln: University of Nebraska Press. P.121–168 [in English].
15. Howarth R.G. (1956) Two Elizabethan writers of fiction. Th. Nashe and Th. Delony / ed. R.G. Howarth. Cape town: University of Cape Town. 31 p. [in English].
16. Jusserand J.J. (1890) The English Novel in the time of Shakespeare. London: Benn. P. 287–327 [in English].
17. Kaula D. (1966) The Low Style in Nashe's "The Unfortunate Traveller". *Studies in English Literature*. №4. P. 43–57 [in English].
18. Kettle A. (1951) An Introduction to the English Novel: in II vol. London:Harper & Low.Vol. 1.189 p. [in English].
19. Krapp G.Ph. (1963) The Rice of English Literature Prose. New York: Frederick Ungar Publishing. 551 p. [in English].
20. Lamson R. (1956) Renaissance England. Poetry and Prose from the Reformation to the Restoration. New York: W.W. Norto Co.1123 p. [in English].
21. Lanham R.A. (1967) Tom Nash and Jack Wilton: Personality as a Structure in "The Unfortunate Traveler". *Studies in Short Fiction*. №3. P. 201–216 [in English].
22. Latham A.C. (1948) Satire on Literary Themes and Modes in Nashe's "Unfortunate Traveller". *English Studies*. №1. P. 85–100 [in English].
23. Lawlis M. (1967) Thomas Nash. *Elizabethan Prose Fiction* / ed. by M. Lawlis. New York. P. 435–441 [in English].

24. Leggat A. (1974) Artistic Coherence in "The Unfortunate Traveler". *Studies in English Literature*. № 14. P. 31–46 [in English].
25. Margolies D. (1985) *Novel and Society in Elizabethan England*. London: Croomhelm. 387 p. [in English].
26. Neill S.D. (1951) *A Short History of the English Novel*. Extension Lectures. N.Y. – Melbourne – Sydney: Cape Town. 340 p. [in English].
27. Saintsbury G. (1984) *Notes. Shorter novels: Elizabethans*. Dutton: New York. P.V–XVI [in English].
28. Salzman P. (1986) *English Prose Fiction 1558-1700*. Oxford: Clarendon Press. 360 p. [in English].
29. Schlauch M. (1963) *Antecedents of the English novel (1400-1600)*. London: Oxford University Press. 264 p. [in English].
30. Stean J.B. (1985) Introduction. Nash Th. *The Unfortunate Traveller and other Works* / ed. by J.B. Stean. London. P. 13–44 [in English].
31. Suzuki M. (1981) Signiorie over the Pages: The Crisis of Authority in Nashe's «The Unfortunate Traveller». *Studies in Literature*. №1. P. 348–371 [in English].
32. Wells S. (1964) Thomas Nash. *Thomas Nash (selected works)* / ed. by S. Wells. London, 1964. P. 3–29 [in English].

FICTIONAL REPRESENTATION OF THE PANDEMIC IN THOMAS NASHE'S NOVEL "THE UNFORTUNATE TRAVELLER"

Abstract. Thomas Nashe (1567–1601?) is a popular Elizabethan satirist. His literary heritage is wide and various as he is the author of the numerous pamphlets, some dramas, poetic pieces and the novel "The Unfortunate Traveller", which is considered to be his outstanding fiction. In this novel, the author described Jack Wilton's travelling around some European countries and criticized social defects and moral vices of local inhabitants. In the context of genre system, this novel is unique thanks to the combination of several genre features, which is the sound reason this novel to have actively researched. The thing is, each genre element takes part in representing the author's satirical views. At the same time, in "... Traveller" there are some textual issues where Th. Nashe doesn't demonstrate his satire. The most significant among them are the fragments devoted to the description of the two epidemics – the plague in Italy and "the sweating sickness" in England. Th. Nashe was the first Elizabethan man-of-letter who interpreted the urgent medical problems in fiction. The greater amount of the novel space is devoted to the English disease. He managed to structure these thematic fragments into some conventional parts: symptoms, medicine, consequences, doctor's activity. Episodes about pandemy from Th. Nashe's novel are very crucial in today's COVID-19 time as they teach to be keenly conscious of existing such diseases, to be mentally and psychologically prepared to face them unexpectedly, to overcome social and medical hardships under similar circumstances, to develop medical sphere and to get qualified doctors capable to treat effectively. Besides their pragmatic function, these fragments have some fictional peculiarities as they are based on chronicles, but were modified in much by the author to obtain the features of narration, description, author-reader dialogue, rhetorics, so their genre can be qualified as belletristic historical stories. Thus, pandemic fragments are also helpful to illustrate Nashe's special approach to the formation of a fiction novel structure combining potentials of different genre poetics, and to represent the writer as the masterful narrator.

Keywords: T. Nash, the novel "The Unfortunate Traveller", pandemic, plague, "English sweating sickness", fictionalized historical story.

© Федоряка Л., 2022 р.

© Ревенко В., 2022 р.

Людмила Федоряка – кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і слов'янської філології Криворізького державного педагогічного університету, Кривий Ріг, Україна; fedoryaka.lyudmila@gmail.com; [https:// orcid.org/0000-0003-0987-9544](https://orcid.org/0000-0003-0987-9544)

Liudmyla Fedoriaka – Candidate of Philology, Associate Professor of Translation and Slavic Philology Department, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine; fedoryaka.lyudmila@gmail.com; [https:// orcid.org/0000-0003-0987-9544](https://orcid.org/0000-0003-0987-9544)

Вікторія Ревенко – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології Криворізького державного педагогічного університету, Кривий Ріг, Україна; vimaiv@ukr.net; [https:// orcid.org/0000-0002-5193-196X](https://orcid.org/0000-0002-5193-196X)

Viktorija Revenko – Candidate of Pedagogy, Senior Lecturer of English Philology Department, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine; vimaiv@ukr.net; [https:// orcid.org/0000-0002-5193-196X](https://orcid.org/0000-0002-5193-196X)